

Professionaliteit en uniformiteit door de bril van de jeugdreclasseerders en ketenpartners

Jeugdreclassering in beweging

Joost van den Tillaart en Maartje Timmermans,
Regioplan Beleidsonderzoek

De jeugdreclassering in Nederland werkt volgens een nieuwe methodiek. In gesprekken met vijftig jeugdreclasseerders is nagegaan hoe zij tegen nieuwe methodiek aankijken. Hierbij is expliciet ingegaan op de invloed van het handboek op uniformiteit en professionaliteit. Ook komen de ketenpartners van de jeugdreclassering over deze twee onderwerpen aan het woord.

'Het Kind Eerst' biedt in drie nummers ruimte voor een drieluik: artikelen over de werkwijze in de jeugdreclassering. De jeugdreclassering is een organisatie die volop in beweging is. Een nieuwe 'evidence-based' methodiek die sinds 2007 in gebruik is, moet ervoor zorgen dat de begeleiding van criminele minderjarigen effectiever, uniformer en professioneler wordt dan voorheen.

Regioplan Beleidsonderzoek voerde in 2009 een procesevaluatie uit van deze methodiek, het Handboek Methode Jeugdreclassering, in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum (WODC). In het vorige artikel kwam de nieuwe werkwijze van Jeugdreclassering en de belangrijkste verschillen met de vroegere werkwijze aan bod. In dit artikel is er onder meer aandacht voor de visie van jeugdreclasseerders op het Handboek.

Uniformiteit

De nieuwe methodiek beoogt meer uniformiteit in de begeleidingstrajecten van de jeugdreclassering te brengen. De vraag is echter of jeugdreclasseerders onderschrijven dat de methodiek daadwerkelijk bijdraagt aan een grotere uniformiteit in de begeleidingstrajecten. Beïnvloed een vastomlijnde en voorgeschreven aanpak niet hun handelingsvrijheid?

In het kader van de procesevaluatie van de methodiek voor het WODC spraken wij vijftig jeugdreclasseerders bij in totaal negen Bureaus Jeugdzorg. Bijna negen op de tien (88%) van deze jeugdreclasseerders gaf aan dat het gebruik van het Handboek Methode Jeugdreclassering inderdaad bijdraagt aan uniformiteit binnen de jeugdreclassering. Wanneer we vroegen waar deze uniformiteit dan betrekking op heeft kwam er echter een meer diffuus beeld naar voren: iets meer dan de helft van de jeugdreclasseerders zei dat deze uniformiteit tot uitdrukking komt in zowel de inhoud van de begeleidingstrajecten als in de verslaglegging daarvan, terwijl de andere jeugdreclasseerders aangaven dat uniformiteit ofwel alleen op de inhoud, ofwel alleen op de verslaglegging betrekking zou hebben. In het laatste geval is er dus eigenlijk niet écht sprake van uniformiteit in de begeleiding van delinquente jongeren. Immers, zo redeneren deze jeugdreclas-

seerders, alleen de verslaglegging wordt op dezelfde manier gedaan, dat zegt niets over de aanpak van de begeleiding zelf.

Positieve ontwikkelingen

Op één na gaven alle jeugdreclasseerders aan het streven naar meer uniformiteit binnen de jeugdreclassering een positieve ontwikkeling te vinden. En daarvoor zijn vier redenen genoemd:

- * Ten eerste vergemakkelijkt een uniforme werkwijze de overdracht van een zaak van de ene jeugdreclasseerder naar de andere jeugdreclasseerder: "Bekijk het ook van de praktische kant: als een traject moet worden overgedragen, zie je dat uniformiteit heel belangrijk is. Dan kan het traject namelijk toch fatsoenlijk worden doorgezet", stelt een van de jeugdreclasseerders.

- * Ten tweede geven de jeugdreclasseerders aan dat de nieuwe methodiek bijdraagt aan gelijkheid in de behandeling van jongeren door verschillende jeugdreclasseerders. "En dat is niet onbelangrijk", vertelt een van de jeugdreclasseerders. "In de wachtkamer ontmoeten de jongeren, die elkaar vaak al langer kennen, elkaar en het zou niet wenselijk zijn wanneer zij zouden constateren dat de ene jongere heel anders wordt aangepakt dan de andere jongere."

- * Een derde reden die veelvuldig wordt genoemd is dat uniformiteit bijdraagt

Wat houden wij
kinderen
en jongeren
voor?

aan een duidelijkere positie en taak-afbakening van de jeugdreclassering, ook richting ketenpartners en cliënten. "Het geeft ons een smoelwerk", merkte een jeugdreclasserder op.

- * Ten vierde geeft een aantal jeugdreclasserders aan dat de nieuwe methodiek ervoor zorgt dat de jeugdreclasserders onderling meer 'Eén taal' zijn gaan spreken: "Je werkt naar hetzelfde doel, volgens de zelfde principes."

Verscheidende jeugdreclasserders kwamen echter met dezelfde kritische noot: weliswaar is de uniformiteit binnen de instellingen die jeugdreclassering verzorgen groter geworden. Toch blijkt onder meer uit overdrachtzaken dat er nog steeds verschillen bestaan tussen de instellingen. "Iedere instelling geeft onder leiding van de gedragswetenschapper binnen die instelling, toch zijn eigen kleur aan de methodiek."

Professionaliteit

Naast uniformiteit dient de nieuwe methodiek van de jeugdreclassering ook bij te dragen aan de professionaliteit van de individuele jeugdreclasserders. Ook dit keer geeft bijna negen op de tien jeugdreclasserders aan, dat het handboek inderdaad bijdraagt aan de eigen professionaliteit. Dat komt omdat jeugdreclasserders meer dan voorheen in de richting van een doel werken en de jeugdreclasserders daartoe ook zelf

concrete doelen (gericht op de zogenoemde criminogene factoren) moeten formuleren. Daarnaast is de werkwijze nu meer opgedeeld in afzonderlijke stappen en is de werkwijze tegelijkertijd meetbaarder en toetsbaarder geworden. Ook dit heeft zijn weerslag op de professionaliteit van de jeugdreclasserders. Tot slot geven enkele jeugdreclasserders aan dat het Handboek hen een kritischer houding heeft bijgebracht: "Ik vraag me nu af: werken de interventies die ik inzet eigenlijk wel bij deze jongere?"

Juist niet professioneler

Ondanks dat de meerderheid van de jeugdreclasserders vindt dat zij professioneler is gaan werken, is een gedeelte van de jeugdreclasserders van mening dat het handboek hen helemaal niet professioneler heeft gemaakt. Zo zeggen drie medewerkers dat zij de methodiek daartoe eigenlijk veel te weinig toepassen en een van de jeugdreclasserders stelt dat zij, zoals voorheen, op gevoel en ervaring is blijven werken. Overigens merkt een aantal jeugdreclasserders, die wel van mening is dat de nieuwe methodiek bijdraagt aan professionaliteit en uniformiteit, op dat de houding van werkers ten opzichte van het Handboek nogal eens samenhangt met de professionele ervaringen van medewerkers. Zij zien binnen hun eigen instelling, dat jeugdreclasserders die

al langer in het vak zitten minder open staan voor de nieuwe methodiek en meer op hun eigen ervaring werken dan de 'nieuwe' werkers.

Eenheidsworst?

Hoewel de meeste jeugdreclasserders van mening zijn dat het streven naar een uniforme werkwijze in de jeugdreclassering wenselijk is, geven velen ook aan dat verschillen in aanpak tussen werkers altijd zullen bestaan. Men zou het ook jammer vinden als die verschillen niet tot uitdrukking mogen komen. Toch zeggen anderen bang te zijn voor te veel eenheidsworst in dit werk.

Op welke manier kan uniformiteit dan een gevaar vormen voor het werk van de jeugdreclasserder? Een werker stelt dat de nieuwe methodiek niet moet resulteren in een protocollaire dwangbuis. Hij/zij waarschuwt voor starheid en dat er altijd ruimte moet zijn om zaken zo nodig anders aan te pakken of bij te stellen. Een andere jeugdreclasserder stelt: "Het streven naar uniformiteit gaat ten koste van de individuele kwaliteiten van afzonderlijke jeugdreclasserders, terwijl het soms juist handig is om die kwaliteiten in te zetten in bepaalde begeleidingstrajecten."

Er is maar één jeugdreclasserder die expliciet vermeldt beperkt te worden in zijn/haar handelen. De werker licht als volgt toe: "Je moet eigenlijk zelf kunnen

Angeltje uitgooien
of angeltje vermijden?

inschatten en bepalen wat goed is, maar dat kan nu minder vanwege protocollen die je na moet leven. Als de vrijheid nog meer wordt ingeperkt dan wordt het fabriekswerk in plaats van mensenwerk." Kortom, uniformiteit en verschillen tussen werkers worden door de jeugdreclasserders worden beide gewaardeerd en lijken ook goed samen te gaan.

Andere knelpunten

Uit het voorafgaande blijkt dat de jeugdreclasserders in dit onderzoek enkele belangrijke kanttekeningen bij de nieuwe werkwijze plaatsen. Ook op het handboek zelf valt nog het een en ander aan te merken vinden zij. Ongeveer de helft van alle geïnterviewde jeugdreclasserders is namelijk van mening dat het handboek op dit moment nog belangrijke onderdelen of aandachtspunten mist.

Zo wordt het vaakst genoemd dat het Handboek geen aansluiting biedt op de zogenaamde leerplichtzaken. Dit zijn zaken van jongeren die jeugdreclassering opgelegd hebben gekregen vanwege het structureel verzuimen van school. Echter, deze jongeren hebben geen strafbaar feit gepleegd, iets dat in het Handboek en de formulierensets, volledig over het hoofd wordt gezien. Omdat deze formulierensets de basis vormen van het verslag dat de jongere en zijn ouders onder ogen krijgen, werkt het erg aanmatigend bij de jongere en zijn ouders om woorden als 'delict', 'criminogene factoren' en 'recidive' te lezen. De woordkeus is in deze zaken feitelijk onjuist lichten de werkers toe.

Ook missen verschillende jeugdreclasserders specifieke informatie met betrekking tot integratie en niet-Nederlandse culturele achtergronden van gezinnen. Men geeft hierbij aan, dat een goed contact met de jongere en de ouders erg belangrijk is voor het slagen van een traject. Om dit contact mogelijk te maken, is het essentieel om kennis te hebben van en rekening te houden met gebruiken en gewoonten van jongeren met een andere culturele achtergrond dan de Nederlandse. In het Handboek wordt geen enkele aandacht besteed specifieke informatie met betrekking van trajecten met 'allochtone' jongeren en

ouders. Een groot gemis volgens verschillende jeugdreclasserders.

Een laatste knelpunt dat door verschillende jeugdreclasserders wordt genoemd, is de starheid van het risicotaxatie-instrument dat men gebruikt om te bepalen wat het risico op herhaling van het delictgedrag van de jongere is. Zo licht men toe, dat het instrument onvoldoende rekening houdt met het gegeven dat de jongere kan veranderen tijdens (en eventueel door) het begeleidingstraject. Als desondanks met het instrument de inschattingen van het risico op herhaling hoog blijft, kan dit erg demotiverend werken voor de jongere en dat is natuurlijk zonde voor het begeleidingstraject.

Ketenpartners

Een toenemende uniformiteit in de inhoud en verslaglegging van begeleidingstrajecten en een toenemende mate van professionaliteit zouden opgemerkt kunnen worden door de ketenpartners van de jeugdreclassering. Naast de instellingen die de interventies voor de jeugdreclassering daadwerkelijk uitvoeren, zijn de ketenpartners van de jeugdreclassering de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK), het Openbaar Ministerie (OM) en de Rechtspraak.

De jeugdrechter schakelt de jeugdreclassering in op advies van de Raad voor de Kinderbescherming tot en met de einddatum van de strafrechtelijke afdoening dan wel de datum waarop de proeftijd afloopt. De jeugdreclassering rapporteert vervolgens aan de Raad over datgene wat in het kader van de jeugdreclasseringsmaatregel gebeurt. Daarnaast kan het voorkomen dat de jeugdreclassering een jongere 'terugmeldt', omdat de jongere recidiveert, zich niet houdt aan de opgestelde regels van de jeugdreclasserder dan wel de opgelegde bijzondere voorwaarden en aanwijzingen van de rechter. Een terugmelding vindt, vaak na overleg met de Raad voor de Kinderbescherming, plaats naar de Jeugdofficier van Justitie bij het OM.

Procesevaluatie

In de procesevaluatie van het Handboek Methode Jeugdreclassering spraken wij

tien jeugdofficieren (OM) en elf medewerkers (casusregisseurs) van de Raad voor de Kinderbescherming. Het algemene beeld uit deze interviews is dat zowel de Raad als het OM de professionaliteit van de jeugdreclassering van een (zeer) hoog niveau vindt. Genoemd worden bijvoorbeeld de grote betrokkenheid, kennis van zaken en het ketengericht denken. Enkele relativerende opmerkingen die hierbij geplaatst worden door zowel casusregisseurs van de Raad voor de Kinderbescherming als de jeugdofficieren van justitie zijn dat de professionaliteit behoorlijk kan verschillen per jeugdreclasserder en dat het procedureel tekort kan schieten. Dit laatste heeft betrekking op de termijnen waarop de rapportages worden ingediend en het gebrek aan details van deze rapportages. Maar er wordt ook verandering opgemerkt: de helft tot een kleine meerderheid van alle ondervraagden bij de Raad en het OM ziet een duidelijke verbetering in de professionaliteit van de jeugdreclassering de afgelopen jaren. Door sommige

gesprekspartners wordt daarbij spontaan, dus zonder aanwijzingen van de interviewers, de nieuwe werkwijze van de Jeugdreclassering genoemd. En ook de nieuwe wijze van verslaglegging wordt opgemerkt en zelfs gekoppeld aan een grotere professionaliteit van de jeugdreclasserders.

Wat betreft uniformiteit in de werkwijze van jeugdreclassering zien bijna alle respondenten van de Raad voor de Kinderbescherming en ongeveer de helft van de ondervraagde Officieren van Justitie een verbetering in de afgelopen jaren. De rapportages hebben dezelfde opbouw gekregen en geven eenzelfde systematische aanpak in de begeleiding weer zoals het inschatten van recidiverisico's en het benoemen van criminogene factoren. Een aantal respondenten bij zowel de Raad als het Openbaar Ministerie stelt echter dat jeugdreclassering niet volledig uniform werkt en ook niet zal worden, omdat het nu eenmaal om mensenwerk gaat.

Conclusie

De jeugdreclasserders zijn positief over de methode zoals weergegeven in het Handboek Methode Jeugdreclassering. Zij beoordelen het streven naar uniformiteit binnen de jeugdreclassering als een goede ontwikkeling en de meerderheid signaleert dat het Handboek daar ook daadwerkelijk aan bijdraagt. Bovendien stelt de ruime meerderheid van de jeugdreclasserders, dat het handboek heeft bijgedragen aan de eigen professionaliteit als jeugdreclasserder. En dat blijft niet onopgemerkt: de helft tot de meerderheid van de ketenpartners heeft in de afgelopen jaren positieve veranderingen gesignaleerd ten aanzien van de uniformiteit en professionaliteit van de jeugdreclasserders.

Werken volgens de methode

De in dit artikel beschreven bevindingen uit ons rapport geven uiteindelijk slechts een indicatie van de eventuele daadwerkelijke gestegen uniformiteit en professionaliteit van de jeugdreclassering. De vraag is namelijk in welke mate de dossiers zelf uniform genoemd kunnen worden. Wordt bijvoorbeeld het plan van aanpak op dezelfde manier opgebouwd en geëvalueerd? En in welke mate wordt deze even uitgebreid toegelicht? En kan op die manier worden vastgesteld of de jeugdreclasserders daadwerkelijk dezelfde stappen in het begeleidingstraject nemen?

In het volgende nummer van 'Het Kind Eerst': het laatste deel van het drieluik, waarin wij deze vragen met de gegevens van een analyse van 100 dossiers zullen beantwoorden. Bent u benieuwd naar het onderzoeksrapport, met onder andere informatie over wat de teamleiders en gedragswetenschappers vinden van het Handboek Methode Jeugdreclassering? U kunt het rapport 'Werken volgens de methode' downloaden op onze website www.regioplan.nl